

10. Kharchenko A. The Jewish Community and Russian Authorities. New Europe College Yearbook. 2021. P. 43–69.

11. Гнатюк Я. С. Аналіз історико-філософського дискурсу засобами історії філософських понять. Гілея : науковий вісник. 2019. Вип. 144 (5). С. 10–13.

12. История еврейского народа в России. От разделов Польши до падения Российской империи. Т. 2. М., 2017.

13. Кабузан В. М. О достоверности учёта населения России (1858–1917 гг.). Источниковедение отечественной истории, 1981 / АН СССР, Ин-т истории СССР. М., 1982. С. 100–117.

14. Клиер Дж. Д. Россия собирает своих евреев: Истоки еврейского вопроса в России, 1772–1825 гг. М., 2000.

15. Петровский-Штерн Й. Евреи в русской армии: 1827–1914. М., 2003.

УДК 296.67:94(477)+930.25

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-76>

Малахова К. В.

ORCID: 0000-0001-8873-3943

кандидат філософських наук

Інститут філософії імені Г. С. Сковороди

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

“ДЕ ПОДІЛИСЯ РЕЧІ РУЖИНСЬКОГО РАБИНА?”: ХАСИДСЬКИЙ ДВІР У РУЖИНІ У СВІТЛІ СПРАВИ ПРО КОНФІСКАЦІЮ МАЙНА ІСРАЕЛЯ З РУЖИНА

Ключові слова: хасидизм, Ізраель з Ружина, Ізраель Фрідман, Ружин, хасидський двір, канцелярія київського генерал-губернатора, фонд 442 ЦДІАК.

Доповідь присвячено справі “Про заборону в’їзду в Росію і конфіскацію майна втеклого за кордон рабина містечка Ружина, Сквирського повіту, Фрідмана (1848–1853)”, що зберігається в поліцейській частині фонду канцелярії київського, подільського і волинського генерал-губернатора ЦДІАК.

Засновник хасидської династії Ружин видатний хасидський лідер Ізраель Фрідман з Ружина (1797–1850) влаштував свій перший хасидський двір у містечку Ружині Житомирської області (тоді Сквирського повіту),

за наявними свідченнями, з 1810-х до 1842 року. Стереотип “розкішного двору династії Ружин”, що в більш пізній період розвитку династії Фрідманів стає найбільш типовою її характеристикою, втіленою у знаменитому Садгорському дворі, формується саме в “ружинський період” (на цьому, зокрема, наголошує Давід Асаф у “The Regal Way”).

Вихрест-мандрівник Бонавентура Маср, який відвідав двір Ізраєля Фрідмана в 1826 р., згадує: “Хоча його житлові приміщення побудовані з королівською пишністю, сам він живе скромно... кожного дня він годує багатьох людей... Іноді, особливо на свята, кількість гостей сягає тисячі” [8, с. 7–8]. Хасидські свідчення також містять згадки про розкоші цього двору. Наприклад, збірка хасидських оповідок “Есер Цахцахот” (1910) містить глузування Нафталі з Ропшиць щодо витканих килимів (*марвадім ззузот*) у кімнаті Ізраєля Фрідмана в Ружині, які нібито потрібні через бліх [10, с. 95].

Проте, незважаючи на численні свідчення як хасидів, так і нехасидських мандрівників, достовірних відомостей при вигляд, побут і статок цього двору вкрай мало. Зокрема, невідомо, де саме він був розташований і яка його подальша доля.

Матеріали справи проливають нове світло на цей маєток; імовірно, вони є першим істотним документальним свідченням про нього.

Історичний контекст справи – звинувачення Ізраєля з Ружина в пособництві вбивству (так звана “Ушицька справа”, внаслідок якої він був заарештований, виправданий і відпущений під нагляд поліції в Ружин. Взимку 1841 р. Ізраєль Фрідман втік з містечка Ружина – спершу в Кишинів, а звідти – у передмістя Чернівців Садгору. У тому ж році імператорським указом “купець другої гільдії, колишній ружинський рабин” Ізраєль з Ружина оголошений “вигнанцем Росії”, повернення в Росію йому заборонене, а майно було конфісковане на користь державної скарбниці. Справу відкрито в 1848 році через потребу визначення вартості і порядку продажу залишеного в Ружині майна – двох будинків, цегляного і дерев’яного, якими володів і в яких мешкав Ізраєль з Ружина, та меблів у них.

У справі відклалося листування Київського губернського правління з Київською палатою державного майна і Сквирським повітовим судом, зокрема розлогий меморандум Київської палати державного майна, присвячений конфіскованій нерухомості, якою володів і в якій мешкав Ізраєль з Ружина.

Справа містить детальний опис будівель і майна, які Ізраєль з Ружина залишив у містечку.

Вона дає змогу внести ясність у датування хасидського двору в Ружині, зокрема справа містить деталі щодо побудови двох будинків на замовлення Ізраєля з Ружина поміщицею Челіщевою в 1832 році.

Дещо прояснено також і розташування двору – на поміщицьких землях дотично до місцевої синагоги.

Найбільш цінними є два описи майна Ізраеля з Ружина – 1842 і 1848 рр.

Від’їзд Ізраеля Фрідмана з містечка Ружина взимку 1842 року в Кишинів був порівняно спланованим і впорядкованим – усупереч наявному стереотипу про потаємну втечу поспіхом. Хасидські джерела (опис цього переїзду Йосефом Рате “Єшуот Ізраель”) містять згадку про те, що “одна тільки плата за підводи, які перевозили його майно в Кишинів, сягала 300 рублів” [9, с. 7]. Отже, опис майна, яке залишилося після переїзду, навряд чи може слугувати вичерпним свідченням про статок або демонстративну розкіш маєтку. Проте заявлена вартість, опис, кількість кімнат, оздоблення будинків, а також якість залишеного майна – дані, що містяться у справі про конфіскацію, – вносять суттєві корективи в уявлення про “королівську пишноту” двору в Ружині.

Нарешті, аналіз справи про конфіскацію майна Ружинського ребе дає змогу побачити легендарний хасидський двір у Ружині ще з одного кута зору – очима державної адміністрації.

Література:

1. ЦДІАК, ф. 442, оп. 1, т. 5, спр. 7524.
2. ЦДІАК, ф. 442, оп. 248, спр. 42 а, б, в, г, д.
3. ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 2008.
4. ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 2009.
5. Assaf D. The Regal Way. The Life and Times of Rabbi Israel of Ruzhyn. Stanford, California, 2002. 479 p.
6. Assaf D. Derekh ha-malkhut: rabbi Israel mi-Ruzhin u-mkomo be-toldot ha-hasidut. Yerushalayim: Merkaz Zalman Shazar, 1997. 538 p. (івр.).
7. Gelber N. Documents to the History of the Jews of Bucovina 1776–1869 // History of the Jews in the Bukowina (Geschichte der Juden in der Bukowina). Editor: Dr. Hugo Gold, Tel Aviv, “Olamenu”, 1962. Vol. 2. 230 p. Режим доступу: <https://www.jewishgen.org/yizkor/Bukowinabook/Bukowina.html#TOC157> (дата звернення: 20.11.2023).
8. Mayer, Bonaventura. Die Juden unserer Zeit. Regensburg, 1842. 218 p.
9. Yeshuot Israel. Yerushalayim, 1955. 70 p. (івр.).
10. Eser Tzakhtzakhot. Petrkov, 1910. 142 p. (івр.).
11. Гессен Ю. Из жизни цаддика Ружинского и его сыновей // Еврейская летопись 1 (1923). С. 138–148.